

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

EUROOPA NÕUKOGU

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

NELJAS OSAKOND

OTSUS

kaebuse nr 67723/01, mille Oskar PÕDER ja teised on esitanud Eesti vastu,

VASTUVÕETAVUSE KOHTA

Euroopa Inimõiguste Kohus (neljas osakond), olles 4. jaanuaril ja 26. aprillil 2005 kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

Sir Nicolas BRATZA, *esimees*,
J. CASADEVALL,
M. PELLONPÄÄ,
R. MARUSTE,
S. PAVLOVSKI,
J. BORREGO BORREGO,
J. ŠIKUTA, *kohtunikud*,

ja M. O'Boyle, *osakonnasekretär*,

võttes arvesse eespool nimetatud kaebust, mis esitati 26. veebruaril 2001,
võttes arvesse kostjariigi esitatud märkusi ja kaebajate vastuses esitatud
märkusi,

olles pidanud nõu, on teinud järgmise otsuse:

ASJAOLUD

Kaebajad Oskar Pöder, Ene Mölder ja Maie Raag on Eesti kodanikud, kes on sündinud vastavalt 1910., 1943. ja 1947. aastal. 12. augustil 2002 Oskar Pöder suri ja tema tütar Tiiu Kasvand ajab kõnealuse taotlusega seotud asju tema nimel. Kasvand ja Raag elavad Tallinnas. Mölder elab Tartus. Kaebajaid esindab kohtus Tallinnas tegutsev jurist H. Vallikivi. Kostjariiki esindab M. Hion, Välisministeeriumi juriidilise osakonna inimõiguste büroo direktor.

A. Kohtuasja asjaolud

Kohtuasja olud, nagu osalised need esitasid, võib kokku võtta järgmiselt.

8. oktoobril 1991 esitas Oskar Pöder Valga Maavalitsusele taotluse, et tagasi saada oma perekonna vara, mis riigistati 1947. aastal ja mille võimuorganid eraldasid kolmandale isikule tasuta 1970. aastast. Vara koosnes talumaast, majast ja taluhoonetest.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Valga maakonna komisjoni 1994. aasta 5. mai otsusega tunnustati kõiki kolme kaebajat omandireformi käsitlevate õigusnormide alusel kui riigistatud vara suhtes õigustatud subjekte.

9. aprillil 1996 otsustas Õru Vallavalitsus omandireformi aluste seaduse paragrahvi 12 lõike 8 punkti 2 alusel vara kaebajatele mitte tagastada põhjusel, et vara ei ole enam oma endisel individualiseeritaval kujul (s.t seadusega kehtestatud kriteeriumide kohaselt hinnatuna on vara vorm või suurus oluliselt muutunud). 28. veebruaril 1997 otsustas vallavalitsus määrata kaebajatele vara suhtes kompensatsiooni.

Kaebajad esitasid nende mõlema otsuse peale kaebuse Valga Maakohtule.

1998. aasta 23. veebruari otsusega tunnistas maakohus Õru Vallavalitsuse 1996. aasta 9. aprilli otsuse seadusevastaseks, leides, et vara seisundit oli valesti hinnatud. Seda kohtuotsust toetas Tartu Ringkonnakohus 22. juunil 1998. Kohtud jätsid läbi vaatamata kaebajate kaebuse 1997. aasta 28. veebruari kompensatsiooniotsuse suhtes, kuna kaebus ei vastanud vorminõuetele.

25. augustil 1998 tegi Õru Vallavalitsus uue otsuse, keeldudes vara kaebajatele tagastamast. Ka selle otsuse tunnistasid Valga Maakohus ja Tartu Ringkonnakohus vastavalt 11. juunil 1999 ja 24. septembril 1999 seadusevastaseks, peamiselt puuduliku põhjendatuse tõttu. Kohtud tunnistasid seadusevastaseks ka 1997. aasta 28. veebruari kompensatsiooniotsuse, kuna see oli tehtud 1996. aasta 9. aprilli seadusevastase otsuse põhjal, millega keelduti tagastamisest.

2000. aasta 25. jaanuari otsusega keeldus Õru vallavalitsus kaebajatele riigistatud vara tagastamisest põhjusel, et see oli kolmanda isiku valduses,

kes oli selle omandanud heas usus. Eriti aga seetõttu, et kõnealune isik ei olnud kaebajaid taga kiusanud ega neilt vara võõrandanud. Vallavalitsus põhistas oma otsuse omandireformi aluste seaduse paragrahvi 12 lõike 3 punkti 3 muudetud redaktsiooni alusel, mis jõustus 2. märtsil 1997.

Kaebajad esitasid nimetatud otsuse peale kaebuse, väites muu hulgas, et vastavalt omandireformi aluste seaduse paragrahvi 12 lõike 3 punkti 3 1997. aasta 2. märtsini kehtinud redaktsioonile, ei saanud pidada isikut, kes oli omandanud võõrandatud vara tasuta, vara heauskseks omanikuks. Nad olid esitanud tagastamistaotluse kõnealuse seaduse kehtimisajal ja seetõttu oli neil õiguspärane ootus, et nende kaebuse otsustamisel võetakse aluseks kõnealune seadus.

2000. aasta 24. aprilli otsusega jättis Võru Maakohus kaebajate kaebuse rahuldamata. Seda kohtuotsust toetas Tartu Ringkonnakohus 6. septembril 2000. Riigikohus, kes esialgu keeldus menetlusloa andmisest kaebuse kassatsiooni korras läbivaatamiseks, andis selle hiljem ning 11. juunil 2001 tegi otsuse, millega toetas Ringkonnakohtu otsust.

Oma otsuses tuletas Riigikohus meelde, et omandireformi üheks eesmärgiks oli minevikus omandiõiguse rikkumisega tehtud ülekohtu heastamine. Samal ajal ei tohi vara tagastamine või kompensatsiooni maksmine endistele omanikele piirata ülejäänud isikute seaduslikke huvisid ega põhjustada uut ülekohtu. Vara võõrandamine uutelt omanikelt, kes olid selle omandanud tasuta, põhjustab sellise ülekohtu. Võõrandatud vara on tihti säilinud tänu uute omanike jõupingutustele. Omandireformi aluste seaduse paragrahvi 12 lõike 3 punkti 3 sätted sellisel kujul, nagu nad kehtisid kuni 2. märtsini 1997, olid ebaõiglased ning ei pakkunud kaitset ebaseaduslikult võõrandatud vara uutele omanikele. Kaebajad ei võinud mõistlikkuse piires eeldada, et kõnealust seadust ei muudeta. Nende ootus, et nende tagastamisnõue otsustatakse kooskõlas endise seadusega, ei kaalu üles senise valdaja õigust tema vara kaitsele ning tema õiguspärast ootust, et temalt ei võeta ära seaduslikult hangitud omandit. Kaebajatel oli siiski õigus kompensatsioonile vara eest, mida neile ei olnud võimalik tagastada.

Vahepeal otsustas Öru vallavalitsus oma 2000. aasta 28. novembri otsusega maksta kaebajatele kompensatsiooni riigistatud vara eest erastamisväärtpaberites Põderile nominaalväärtuses 63 150 krooni ning Raagile ja Mölderile kummalegi nominaalväärtuses 31 575 krooni. Riik teavitas kohut, et kaebajad olid kompensatsiooni kätte saanud. Teadaolevalt ei ole kaebajad vaidlustanud kompensatsiooni suurust.

B. ASJAKOHASED SISERIIKLIKUD ÕIGUSNORMID

Omandireformi aluste seadus jõustus 1991. aastal. Kõnealust seadust on mitmel korral oluliselt muudetud. Kõnealuse seaduse paragrahvi 12 lõike 3 punkti 3 esialgne sõnastus sätestab, et õigusvastaselt võõrandatud vara ei kuulunud tagastamisele juhul, kui

„vara [oli] füüsilise isiku valduses, kes [oli] selle omandanud heas usus”.

Kõnealuse seaduse paragrahvi 12 lõike 3 punkt 3, mis oli jõus 21. juunist 1993 kuni 2. märtsini 1997 sätestab, et õigusvastaselt võõrandatud vara ei kuulunud tagastamisele juhul, kui

„vara [oli] füüsilise isiku valduses, kes [oli] selle omandanud heas usus; isikut, kes oli omandanud vara tasuta riigiasutuse otsuse alusel või kes [oli] osalenud kõnealuse vara omaniku jälitamisest või viimase vara õigusvastases võõrandamises, ei [saanud] pidada heas usus omanikuks.”

2. märtsil 1997 jõustus uus seadusemuudatus. Uue redaktsiooni kohaselt kõnealuse paragrahvi 12 lõike 3 punkt 3 sätestab, et õigusvastaselt võõrandatud vara ei kuulunud tagastamisele juhul, kui

„vara [oli] füüsilise isiku valduses, kes [oli] selle omandanud heas usus; eelkõige isikut, kes [oli] osalenud kõnealuse vara omaniku jälitamisest või viimase vara õigusvastases võõrandamises, ei [saanud] pidada heas usus omanikuks.”

Omandireformi aluste seaduse paragrahvi 13 lõige 1 nägi ette, et kui õigusvastaselt võõrandatud vara ei olnud võimalik tagastada kõnealuse seaduse paragrahvi 12 alusel, maksab riik vara eest kompensatsiooni seaduses sätestatud korras.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise korra uue redaktsiooni kohaselt, mille riik kehtestas 5. veebruaril 1993, viidi omandiõiguse taastamine läbi kolmes etapis: 1) võõrandamise õigusvastasuse tuvastamine ja nende isikute kindlakstegemine, kel oli „õigus” omandiõiguse ennistamisele vastavalt omandireformi käsitlevate õigusaktide tingimustele; 2) otsus vara tagastamise kohta; 3) vara üleandmine õigustatud isikutele. Õigusvastaselt võõrandatud vara eest kompensatsiooni määramise korra uus redaktsioon, mille riik kehtestas 13. juulil 1993, nägi ette, et vara kompenseerimise menetlust alustatakse siis, kui õigustatud subjekt taotleb vara kompenseerimist, kui vara on hävinud või kui vara ei kuulu vastavalt seadusele tagastamisele.

C. Eesti reservatsioon protokoll nr 1 artikli 1 suhtes.

Konventsiooni ratifitseerimiskiri, mille Eesti Valitsus andis hoiule 16. aprillil 1996, sisaldab järgmist reservatsiooni:

„Vastavalt konventsiooni artiklile 64 deklareerib Eesti Vabariik, et protokoll nr. 1 artikli 1 sätteid ei laiene omandireformi seadustele, mis reguleerivad Nõukogude Liidu anneksiooni ajal natsionaliseeritud, konfiskeeritud, revireeritud, kollektiviseeritud või muul viisil ebaseaduslikult võõrandatud varade tagastamist või kompenseerimist, kollektiivpõllumajanduse ümberkujundamist ja riikliku omandi erastamist. Käesolev reservatsioon hõlmab omandireformi aluste seaduse (RT 1991, 21, 257; RT I 1994, 38, 617; 40, 653; 51, 859; 94, 1609), maareformiseaduse (RT 1991, 34, 426; RT I 1995, 10, 113), põllumajandusreformi seaduse (RT 1992, 10, 143; 36, 474; RT I 1994, 52, 880), erastamise seaduse (RT I 1993, 45, 639; 1994, 50, 846; 79, 1329; 83, 1448; 1995, 22, 327; 54, 881; 57, 979), eluruumide erastamise seaduse (RT I 1993, 23, 411; 1995, 44, 671; 57,

979; 1996, 2, 28), õigusvastaselt võõrandatud vara maksumuse määramise ja kompenseerimise seaduse (RT I 1993, 30, 509; 1994, 8, 106; 51, 859; 54, 905; 1995, 29, 357) ja ühistatud vara maksumuse määramise seaduse (RT I 1993, 7, 104) käesoleva seaduse jõustumise hetkel kehtivat redaktsiooni.

KAEBUSED

1. Kaebajad väitsid, et kohtud on ebaõigesti kohaldanud siseriiklikku õigust. Kaebajate väite kohaselt oleks tulnud kohaldada varem kehtinud seadust, mis oleks taganud neile soodsama lahendi. Samuti väitsid nad, et kuna Riigikohus oli keeldunud neile menetlusloa andmisest kaebuse kassatsiooni korras läbivaatamiseks, ei olnud neile võimaldatud asja õiglast ja avalikku arutamist, millega rikuti konventsiooni artikli 6 lõiget 1.

2. Samuti väitsid kaebajad, et siseriikliku õiguse ebaõige kohaldamise tõttu keelduti neile nende endist omandit tagastamast.

ÕIGUSKÜSIMUSED

A. Konventsiooni artikli 6 lõige 1

Kaebajad väitsid, tuginedes konventsiooni artikli 6 lõikele 1, et kohtud ei olnud õigesti kohaldanud siseriiklikku õigust. Lisaks sellele väitsid nad, et neile ei olnud võimaldatud asja õiglast ja avalikku arutamist Riigikohtus, sest viimane oli keeldunud menetlusloa andmisest kaebuse kassatsiooni korras läbivaatamiseks.

Konventsiooni artikli 6 lõike 1 vastav osa on sõnastatud järgmiselt:

“Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste määramisel... õigus õiglasele... asja arutamisele... sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt, mis on loodud seaduslikul alusel.”

Riik väitis, et ehkki Riigikohus oli esialgu menetlusloa andmisest kaebuse kassatsiooni korras läbivaatamiseks keeldunud, anti selline luba hiljem erandkorras. Seetõttu said kaebajad osaleda asja avalikul arutamisel Riigikohtus ja võisid viimasele oma väited esitada. Riik väitis, et Euroopa Kohtu ülesanne ei ole tegelda siseriiklike kohtute väidetavate fakti- ja õiguslike vigadega niivõrd, kuivõrd ei ole rikutud konventsiooniga tagatud õigusi ja vabadusi.

Kaebajad väitsid, et kohtud olid vääral kohaldanud nii õiguse kohustuslikke kui ka üldisi põhimõtteid. Kohtud oleksid pidanud kohaldama seaduse varasemat redaktsiooni, et täita õiguspärase ootuse nõuet. Nad märkisid, et kuigi Riigikohus oli menetlusloa kaebuse kassatsiooni korras läbivaatamiseks andnud pärast seda, kui nad olid esitanud taotluse Euroopa Kohtule, oli Riigikohus ikkagi rikkunud kohaldatavaid menetlusnõudeid.

Kaebajate olid arvamisel, et kuna Riigikohtu praktika ei olnud järjekindel, oleks nende haldusasja tulnud otsustada Riigikohtu halduskolleegiumi kogu koosseisus või erikoosseisus, eesmärgiga kooskõlastada seaduse erinev tõlgendamine kohtu erinevate kolleegiumide poolt.

Kohus märgib, et pooled ei ole vaidlustanud artikli 6 lõike 1 kohaldatavust kõnealuse menetluse suhtes. Kohus on veendunud, et kaalul olid kaebajate „kodanikuõigused” artikli 6 lõike 1 tähenduses, kuna sisuliselt määrati kindlaks kaebajate endise vara tagasisaamise küsimus. Kohus on arvamisel, et vaidlus oli õiglane ja tõsist laadi ning et menetluse tulemus oli määrava tähtsusega kõnealuste küsimuste osas. Seetõttu on kohus arvamisel, et artikli 6 lõige 1 on asjakohane, silmas pidades kaebajate õigusi käsitlevat vaidlust.

Mis puudutab aga artikli 6 lõike 1 täitmist, siis EIÕK kordab, et see ei ole tema ülesanne tegelda siseriiklike kohtute väidetavate fakti- ja õiguslike vigadega niivõrd, kui võrd ei ole rikutud konventsiooniga tagatud õigusi ja vabadusi (vt kohtuotsust asjas *García Ruiz vs. Hispaania* (suurkoda), taotlus nr. 30544/96, punkt 28, EIÕK 1999-I). Siseriiklike õigusnormide tõlgendamine ja kohaldamine on eelkõige siseriiklike kohtute ülesanne. Siseriiklikud kohtud on kaebajate kaebuse läbi vaadanud kolmel tasandil ning on andnud kaebajate poolt esitatud kaebuste ja väidete suhtes põhjendatud otsuse. EIÕK ei leia, et oleks rikutud artikli 6 lõiget 1. Kohus on jõudnud järeldusele, et kaebus on selgelt põhjendamatu ning tuleb tagasi lükata kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõigetega 3 ja 4.

B. Konventsiooni protokoll nr 1 artikkel 1

Kaebajad väitsid, et neile oli keeldutud tagasi andmast nende endist vara. Protokoll nr 1 artikkel 1 on sõnastatud järgmiselt:

“Igal füüsilisel või juriidilisel isikul on õigus oma omandit segamatult kasutada. Kellelki ei või võtta tema omandit muidu, kui üldistes huvides ja seaduses ettenähtud tingimustel ning rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid järgides.

Eelnenud sätted ei piira siiski mingil viisil riigi õigust vajadusel kehtestada seadusi vara üldistes huvides kasutamise kontrollimiseks või maksude, maksete või trahvide tasumise tagamiseks.”

1. Kohtus esitatud väited

a. Riik

Riik väitis, et kuna kaebajad ei olnud Kohtule esitatud kaebuses tuginenud otseselt protokoll nr 1 artiklile 1, puudus viimasel pädevus vaadata asi läbi vastavalt kõnealusele sättele. Eesti reservatsioon kõnealuse sätte suhtes kehtis igal juhul kaebajate kaebuse osas. Reservatsiooni sisseviimist tuleb mõista selliselt, et seda kohaldatakse praktiliselt kõikide omandireformiga seotud küsimuste suhtes ning seega välistatakse need

küsimused konventsiooni kontrollimehhanismi ulatusest. Riik möönis, et vastavalt reservatsiooni tekstile käsitles ta kõnealuseid õigusnorme sellises sõnastuses, nagu need olid ratifitseerimisseaduse jõustumise hetkel. See ei tähendanud siiski, et kõnealuseid õigusnorme ei võinud muuta pärast ratifitseerimisseaduse jõustumist. Mis puudutab käesolevat näidet, siis õigusnormide sõnastust muudeti seoses omandireformi üldise eesmärgiga, mis seisnes ülekohtu heastamises ning uue ülekohtu vältimises, ilma omandireformi põhimõtteid muutmata.

Riik osutas, et isegi siis, kui EIÕK leiab, et Eesti poolt tehtud reservatsioon ei ole kohaldatav kõnealuses kohtuasjas, jääb kõnealune asi protokoll nr 1 artikli 1 reguleerimisalast välja. Nad viitasid sellele, et kõnealuse vara õigusvastane võõrandamine leidis aset 1947. aastal kommunistliku riigikorra ajal, kui konventsioon oli veel vastu võtmata. Igal juhul ei saanud Eesti Vabariiki pidada vastutavaks õigusvastaste tegude eest, mis pandi toime tema territooriumil väljaspool seadusliku valitsuse järelevalvet.

Riik on arvamusel, et konventsioon kui selline ei garanteeri õigust vara tagastamisele. Riik on seisukohal, et kaebajad ei omanud vara protokoll nr 1 artikli 1 mõistes. Lisaks märkis riik, et omandireformi põhimõtted ei näinud ette kohustust õigusvastaselt võõrandatud vara tagastada mitterahalisel kujul. Seadus sätestab, et õigusvastaselt võõrandatud vara, mida ei olnud võimalik tagastada, kuulus kompenseerimisele seaduses ettenähtud ulatuses ja korras. Veelgi enam, kaebajatele oli makstud vara eest kompensatsiooni.

b. Kaebajad

Kaebajate arvates muudatused omandireformi käsitlevates õigusaktides, mis viidi sisse pärast Eesti ühinemist konventsiooniga, ei olnud seotud Eesti reservatsiooniga protokoll nr 1 artikli 1 osas. Samuti väitsid nad, et kompensatsiooni määramine vara eest toimus vastu nende tahtmist, võttes neilt õiguse vara tagasisaamise kohta. Veelgi enam, kompensatsiooni suurus ei küündinud ühe viiendikuni hoonete väärtusest. Kaebajate seisukohalt isikuid, kellele kõnealune vara oli nõukogude võimuorganite poolt üle antud tasuta, ei saanud pidada heauskseteks omanikeks. Kaebajate arvates ei saanud nende varaliste õiguste taastamisega rikkuda kõnealuse vara valdajate õigushüvesid, sest nimetatud isikud ei olnud omandanud ei kõnealust vara ega varalisi õigusi kõnealuse vara suhtes. Seega ei saanud selline taastamine luua ülekohut, vaid üksnes sellest keeldumine. Neid asjaolusid silmas pidades leidsid kaebajad, et võimud ei suutnud tagada õiglast tasakaalu kaebajate ning vara valdajate huvide vahel. Kaebajatele vara tagastamisest keeldumisega ei suudetud tagada õigustatud üldist huvi ning kaebajatele pandi ülemäärane ja ebavõrdeline koorem. Nad väitsid, et omandireformi aluste seaduse kohaselt oli neil õiguspärane ootus, et nende varalised õigused taastatakse.

2. EIÕK hinnang

a. EIÕK pädevus

EIÕK tuleb meelde, et kuna tema otsustada on see, kuidas kohtuasja olusid õiguslikult käsitleda, ei ole ta kohustatud järgima kaebaja ning kostjariigi õiguslikku käsitlust. EIÕK on omal algatusel läbi vaadanud kaebused lähtuvalt artiklitest, millele osalised ei ole toetunud, sest kaebust iseloomustavad faktid ning mitte üksnes osaliste esitatud õiguslikud põhjendused või väited (vt 1998. aasta 19. veebruari otsust kohtuasjas Guerra ja teised vs. Itaalia, 1998-I, lk 223, punkt 44). Seetõttu ei pea EIÕK õigeks protokoll nr 1 artikli 1 välistamist kõnealuse asja läbivaatamisel üksnes seetõttu, et kõnealusele sättele tuginesid algselt kaebajad.

b. Eesti reservatsioon

Seoses Eesti reservatsiooni kohaldamisega kõnealuses asjas tuleb EIÕK meelde, et kohus on juba arutanud kõnealuse reservatsiooni kehtivust 2000. aasta 15. juuni otsuses nr 49450/99 kohtuasjas Shestjorkin vs. Eesti. EIÕK kordas, et reservatsioon peab vastama järgmistele tingimustele, et olla kehtiv: 1) see peab olema tehtud konventsiooni allkirjastamise või ratifitseerimise hetkel; 2) see peab olema kooskõlas ratifitseerimise hetkel kehtivate eriseadustega; 3) reservatsioon ei tohi olla üldist laadi; 4) see peab sisaldama asjakohase seaduse lühikirjeldust. Eespool nimetatud kohtuasjas leidis EIÕK, et Eesti reservatsioon vastas konventsiooni artikli 57 nõuetele. Ta täheldas siiski:

„Reservatsioon hõlmab üksnes kõnealusel ajal kehtinud seadusi ning ei laiene hilisematele muudatustele tagastamiseaegsetes, mille suhtes võidakse hiljem rakendada konventsioonist lähtuvat kontrolli. Veelgi enam, see puudutab üksnes materiaalsoiguslike küsimusi, vastandina menetlusõiguslikele, omandi valdkonnas, vastavalt kehtestatud tingimustele.

EIÕK märgib, et omandireformi aluste seadust muudeti reservatsiooni järgselt. EIÕK leiab siiski, et käesolevas asjas ei ole asjakohane kindlaks teha, kas nimetatud seaduse sätted pärast muudatuste sisseviimist, millele siseriiklikud ametivõimud oma otsused rajasid, kuuluvad jätkuvalt reservatsiooni kohaldamisalasse, nagu seda kinnitab riik ning mida on vaidlustanud kaebajad. EIÕK leiab, et kaebus tuleb igal juhul jätta rahuldamata järgmistel põhjustel.

c. Kas kaebajatel oli „olemasolevat omandit“ või „vara“

EIÕK tuleb meelde, et pretsedendiõiguse kohaselt võib „omand“ protokoll nr 1 artikli 1 mõistes esineda kas „olemasoleva omandina“ (vt 1983. aasta 23. novembri otsust kohtuasjas Van der Mussele vs. Belgia, A-seeriad nr. 70, lk 23, punkt 48) või varana, sealhulgas nõuetena, kusjuures kaebaja võib väita, et tal on vähemalt „õiguslik ootus“ nende realiseerumise

suhtes (vt 1995. aasta 20. novembri otsust kohtuasjas *Pressos Compania Naviera S.A. ja teised vs. Belgia*, A-seeriad nr. 332, lk 21, punkt 31).

Esiteks märgib EIÕK, et kaebajate vara võõrandamine leidis aset Nõukogude okupatsiooni ajal peaaegu 50 aastat tagasi, Eesti suhtes kaua aega enne konventsiooni kehtestamist. Veelgi enam, konventsiooni käsitleva pretsedendiõiguse kohaselt omandi või õiguse äravõtmine *in rem* on põhimõtteliselt ühekordne toiming ning ei tekita jätkuvat olukorda „õiguse äravõtmist” (vt otsust kohtuasjas *Malhous vs. Tšehhi Vabariik* (suurkoda), nr. 33071/96, EIÕK 2000-XII, hilisemate viidetega). Seetõttu on EIÕK arvamusel, et kaebajatel ei olnud „olemasolevat omandit” protokoll nr 1 artikli 1 mõistes Eesti suhtes konventsiooni jõustumise hetkel või taotluse EIÕK-le esitamise ajal.

EIÕK tuletab veel kord meelde, et protokoll nr 1 artikkel 1 ei taga õigust vara omandamiseks (vt näiteks otsust kohtuasjas *Van der Musselle*, viidatud eespool, punkt 48). Samuti ei saa seda tõlgendada üldise kohustuse kehtestamisena lepinguosalistele riikidele vara ennistamiseks, mis oli õigusvastaselt võõrandatud enne konventsiooni ratifitseerimist nende poolt või piirangute kehtestamisena nende vabadusele kindlaks määrata vara tagasiandmise ulatus ja valida tingimused, mille kohaselt nad on nõus ennistama endiste omanike omandiõigused (vt, *mutatis mutandis*, otsust kohtuasjas *Kopecký vs. Slovakkia* (suurkoda), nr. 44912/98, punkt 35, EIÕK 2004-IX). Teiselt poolt, kui lepinguosaline riik oli kehtestanud õigusnormid eelmise riigikorra ajal võõrandatud vara tagastamiseks või kompenseerimiseks ning need jäi jõusse pärast konventsiooni, sealhulgas protokoll nr 1 ratifitseerimist kõnealuse riigi poolt, tuleb kõnealuseid õigusnorme käsitleda protokoll nr 1 artikliga 1 tagatud uue omandiõiguse loomisena isikute suhtes, kes vastavad õigusega seotud tingimustele (vt otsust kohtuasjas *Kopecký*, viidatud eespool, punkt 35; ja otsust kohtuasjas *Broniowski vs. Poola* (suurkoda), nr. 31443/96, punkt 125, EIÕK 2004-V).

Kohus nõustub, et omandireformi aluste seaduse kehtestamine oli aluseks kaebajate nõudele taastada nende omandiõigused või maksta neile hüvitist vara eest. Selleks et käsitleda nõuet „varana”, peab ta täitmisele pööramiseks olema piisavalt põhjastatud (vt otsust kohtuasjas *Kopecký*, viidatud eespool, punkt 42; ja 2003. aasta 6. märtsi otsust kohtuasjas *Jasiūnienė vs. Leedu*, nr. 41510/98, punkt 44).

Sellega seoses märgib EIÕK, et vastavalt Eesti õigusnormidele, sisaldas omandiõiguse taastamist käsitlev menetlus omandireformi raames kolme etappi: 1) võõrandamise õigusvastasuse tuvastamine ja nende isikute kindlakstegemine, kel oli „õigus” omandiõiguse ennistamisele vastavalt omandireformi käsitlevate õigusaktide tingimustele; 2) otsus vara tagastamise kohta; 3) vara üleandmine õigustatud isikutele õigusaktide alusel. Kompenseerimise menetlust alustati juhul, kui õigustatud subjekt taotles vara kompenseerimist, kui kõnealune vara oli hävimud või kui vara ei kuulunud vastavalt seadusele tagastamisele.

EIÕK märgib, et 5. maiks 1994 oli täidetud üksnes esimene etapp eespool nimetatud kolmest etapist, kui võimud tunnustasid omandireformi käigus kaebajaid kui „õigustatud subjekte” kõnealuse vara suhtes. Seetõttu on EIÕK-1 tekkinud kahtlus, kas 1994. aasta 5. mai otsus iseenesest oli aluseks nõudele, mis oli täitmiseks küllalt eriomane.

EIÕK leiab, et veelgi küsitavam on asjaolu, et vara tagastamise nõue (vastandina kompensatsiooni maksmisele) tulenes nimetatud otsusest. EIÕK tuletab meelde, et võimud ei olnud teinud ühtegi otsust vara tagastamise kohta kaebajatele. Vastupidi, Õru vallavalitsus tegi kolm otsust (9. aprillil 1996, 25. augustil 1998 ja 25. jaanuaril 2000), mille kohaselt vara tagastamisest keelduti. Kõik nimetatud otsused vaidlustati kaebajate poolt ning kaks varasemat otsust kuulutati kohtute poolt tühiseks. Siiski ei kohustanud kohtud vallavalitsust kaebajatele vara tagastama.

Neid asjaolusid silmas pidades leidis EIÕK, et kõnealuses asjas puudub vajadus kindlaks teha, kas kaebajate väidetav nõue vara tagastamise kohta oli piisavalt põhjendatud, et nõudele võiks kohaldada protokoll nr 1 artiklit 1. Eeldades nende olemasolu, on EIÕK siiski veendunud, et kõnealuse sätte nõuded olid täidetud allpool esitatud põhjustel.

d. Väidetava sekkumise põhjendus

EIÕK kordab, et siseriiklike võimude ülesandeks oli tagada õiglane tasakaal kaebajate ning üle kahekümne aasta vara vallanud isikute huvide vahel (vt, *mutatis mutandis*, otsust kohtuasjas Pincová ja Pinc vs. Tšehhi Vabariik, nr. 36548/97, punktid 58–64, EIÕK 2002-VIII). Seoses sellega märgib EIÕK, et Eesti Riigikohus leidis oma 2001. aasta 11. juuni otsuses, et omandireformi aluste seaduse paragrahvi 12 lõike 3 punkt 3 enne 1997. aasta 2. märtsi kehtinud redaktsioon oli ebaõiglane. Riigikohus leidis, et seaduse muutmise abil viidi see kooskõlla põhiseadusega, mille eesmärgiks oli kaitsta uute omanike õigusi. Samal ajal pakuti kompensatsiooni omandireformi subjektidele, kellele vara ei olnud võimalik tagastada.

EIÕK tuletab meelde, et Õru vallavalitsuse 2000. aasta 28. novembri otsuse kohaselt määrati kaebajatele riigistatud vara eest kompensatsioon. EIÕK märgib, et ehkki kaebajad väidavad, et kompensatsioon oli vara turuväärtusest väiksem, ei vaidlustanud nad kompensatsiooni suurust siseriiklikes võimuorganites. Veelgi enam, protokoll nr 1 artikkel 1 ei taga õigust kompensatsioonile täies ulatuses kõikidel asjaoludel, eriti juhul, kui õigus kompensatsioonile ei tulene eraomandi eelnevast võõrandamisest asjaomase riigi poolt, vaid selle eesmärgiks on leevendada vara äravõtmisest või varast ilmajäämise mõju, mida ei saa seostada kõnealuse riigiga (Broniowski, viidatud eespool, punktid 182 ja 186).

EIÕK nõustub, et siseriiklikud võimud on kasutanud ulatuslikku kaalutusõigusust seoses omandisuhete reguleerimisega käesolevas kohtuasjas, mis käsitles ulatuslikke majanduslikke ja õiguslikke reforme.

PÖDER jt vs EESTI

On tõsi, et varasema seaduse kohaldamine oleks taganud kaebajatele soodsama lahendi.

Neid asjaolusid silmas pidades leiab EIÕK siiski, et siseriiklikel võimudel on õnnestunud tagada õiglane tasakaal asjaomaste isikute varaliste huvide vahel. EIÕK ei leia, et võimud panid kaebajatele ülemäärase individuaalse koorma ning on veendunud, et protokoll nr 1 artikli 1 nõudeid ei ole rikutud.

EIÕK on jõudnud järeldusele, et käesolev taotlus on selgelt põhjendamatult ja tuleb tagasi lükata kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõigetega 3 ja 4.

Sellest lähtuvalt EIÕK ühehäälselt:

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Michael O'BOYLE
sekretär

Nicolas BRATZA
esimees